

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра культурології та міжкультурних комунікацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

на тему:

МІСТО В ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Виконала:

студентка 4 курсу, групи БКР-31-9
спеціальності: 034 «Культурологія»
Ковальова Валентина Віталіївна

Науковий керівник:

доктор культурології, професор
Овчарук Ольга Володимирівна

Рецензент:

кандидат культурології, доцент кафедри
філософської антропології, філософії
культури та культурології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
Соболевська Світлана Олександрівна

Допустити до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ __ від «__» _____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____

(_____) _____

АНОТАЦІЯ

Ковальова В. В. Місто в трансформаційних процесах сучасної культурної реальності. – Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 034 «Культурологія». Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України, Київ, 2023. Структура роботи: 3 розділи, 8 підрозділів, 51 джерело.

Дипломна робота присвячена дослідженню міста як феномену культури в трансформаційних процесах сучасної культурної реальності. Здійснено дослідження щодо основних культурологічних, соціологічних інтерпретацій поняття «місто». Охарактеризовано наукові підходи та історичні факти вивчення поняття «місто» та «міська повсякденність» в культурологічному контексті. В роботі проведено аналіз та охарактеризовано урбаністичну концепцію «розумного міста» як культурного феномена та стратегію «креативного міста» як міста майбутнього, розглянуто концепцію «нового урбанізму» та втілення його похідних ідей в сфері сучасного містобудування. Здійснено аналіз інноваційних проектів, технологічних та цифрових досягнень міста Києва. Розкрито культурно-креативний образ сучасного Львова та досліджено тенденції його розвитку у майбутньому. В дослідженні охарактеризовано загальний стан українського урбанізму, визначена його проблематика та запропоновано основні аспекти післявоєної відбудови міського простору України.

Ключові слова: місто, міський простір, соціокультурне середовище, «новий урбанізм», «розумне місто», «креативне місто», інноваційні проекти, ІТ-технології, мобільний застосунок.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСМИСЛЕННЯ МІСТА ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	7
1.1. Сутність поняття міста в історичному контексті культури.....	7
1.2. Місто в культурних процесах: наукові підходи до визначення понять.....	12
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЇ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІСТ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ.....	22
2.1 Розумне місто (Smart City) як культурний феномен: взаємодія технологій та культурного середовища.....	22
2.2 Концепція креативного міста як міста майбутнього.....	26
2.3 Роль нового урбанізму у збереженні та відродженні культурного досвіду міст.....	31
РОЗДІЛ 3. УРБАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	36
3.1 Київ як цифрова столиця: інноваційні проекти міста	36
3.2 Львів як культурна, креативна столиця України: творчі ідеї та інновації в міському середовищі.....	40
3.3 Проблеми та перспективи подальшого розвитку та відбудови міст України.....	44
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі рівень урбанізації постійно зростає. Велика кількість міст у різних кутках світу потребують оновлення методологічного підходу до свого розвитку з акцентом на покращенні якості міського середовища та покращенні умов життя населення.

Сьогодні міста по всьому світу стикаються з різноманітними викликами, такими як: геологічні та кліматичні зміни, перенаселення, технологічні трансформації, знищення в результаті війн та геополітичних конфліктів. Відповідно, на сьогоднішній день, актуальним є дослідження та аналіз сучасних стратегій створення, розвитку та вдосконалення міст, які б допомогли досягти найбільшої якості та гармонійного, захищеного існування для населення. Необхідно зрозуміти, які виклики та проблеми стоять перед містам сьогодні і в майбутньому, щоб розробити механізми для їх вирішення. Важливо виявити такі концепції та стратегії, які б в повній мірі забезпечували комфортне існування у всіх галузях життя для всіх шарів населення.

Також важливо розглянути питання саме з точки зору культури. Місто сьогодні - це не просто місце проживання, а і культурний центр, де зосереджені найрізноманітніші культурні інституції та івент-простори. Тому важливо визначити стратегії, привабливі для креативного класу та людей, професії яких пов'язані з винаходами та інноваціями. Ці люди, у свою чергу зроблять внесок в економіку міст, впроваджуючи інновації в повсякденне життя, відкриваючи стартапи та допомагаючи зробити міста більш привабливими для бізнесу, що не менш важливо.

Крім того, дослідження сучасних стратегій створення та розвитку міст може внести вагомий внесок у розвиток наукових теорій та методологій в галузі культурології, архітектури, економіки, екології та інших галузей, пов'язаних з містобудуванням.

Дослідженням цих питань займалися такі науковці та вчені як: Георг Зіммель - відомий німецький соціолог та філософ, який досліджував соціальну структуру міста та його вплив на людей, Кевін Лінч - американський архітектор та планувальник, який досліджував взаємозв'язок між простором та культурою міста. Також важливими науковцями, які досліджували дане питання є Макс Вебер, Броніслав Маліновський, Льюїс Мамфорд, Альфред Радкліф-Браун, Франц Боас, Бенджамін Ворф, Едвард Сапір, Альфред Шюц, Річард Флоріда та ін. Серед українських науковців, які досліджували феномен міста Ярослава Верменич, Андрій Осітнянко, Марія Чернець, Тарас Возняк, Оксана Міхеєва та ін.

Мета роботи – виявити особливості трансформації міста як феномену культури в процесах сучасної культурної реальності.

Згідно з метою, були поставлені такі **завдання дослідження**:

- розкрити місто як феномен культури в історичному контексті;
- охарактеризувати наукові підходи у вивченні поняття «міста» і міської повсякденності в культурному аспекті;
- провести аналіз поняття «смарт сіті» як культурного феномена;
- розглянути та охарактеризувати концепцію «креативного міста» як міста майбутнього;
- дослідити вплив «нового урбанізму» та його складових на сучасну архітектуру та культурне відродження міст;
- проаналізувати інноваційні проекти та технологічні і цифрові досягнення столиці України;
- розкрити культурно-креативний образ сучасного Львова та прослідити тенденції його розвитку у майбутньому;
- охарактеризувати та дати характеристику подальшому розвитку міст України та перспективи їх післявоєнної відбудови.

Об'єкт дослідження - трансформаційні процеси сучасної культурної реальності.

Предмет дослідження - місто в трансформаційних процесах сучасної культурної реальності.

Практичне значення одержаних результатів. Результати цього дослідження можуть бути застосовані в практиці нормативних та профільних лекційних курсів з культурології, повсякденності, культурної урбаністики та соціальної філософії, а також при підготовці навчальних посібників у цих галузях. Положення дисертаційного дослідження можуть бути застосовані для подальших культурологічних або філософських розвідок з проблематики міської повсякденності та міського простору.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСМИСЛЕННЯ МІСТА ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Сутність поняття міста в історичному контексті культури

Місто – це своєрідне соціокультурне середовище, яке охоплює соціальний світ, матеріальні та нематеріальні умови формування, існування, розвитку та діяльності людей. Іншими словами, міський екологічний ландшафт включає в себе людей, форми їх взаємодії, виробничі процеси, екосистеми, якість життя, рівні інформаційного обміну та особливі соціальні структури. Таке середовище формує відповідний соціально-психологічний тип особистості з раціональністю, мобільністю, чутливістю до змін, здатністю співвідносити власні інтереси з інтересами інших та долати екологічні виклики.

Міста є центрами та епіцентрами суспільного життя. Характер міста визначає його культура. Різновиди культурних практик, способів, у який реалізуються та оновлюються соціальні відносини суб'єктів культури, як творців, так і споживачів культури, у містах. Річард Флорида визначав місто як один з найвидатніших винаходів людства і називав їх «справжніми магнетронами людської творчості» [45].

Культуру міста та її рівень можна охарактеризувати за допомогою таких ключових елементів:

- масштаб міста (промислове місто, місто-мегаполіс, місто-столиця);
- економічний статус (безпосередньо впливає на формування міського простору та його культури і дозвілля);
- тип міста (шахтарське, університетське місто, військове, промислове, місто-мегаполіс, місто-курорт, місто-столиця, тощо).

Культурний простір міста представлений його матеріальним (фізичним) світом, тобто рівнем розвитку інфраструктури, щільністю населення, постійною міською присутністю та внутрішньоміськими зв'язками, які гарантують порядок і комфорт. Ландшафт проявляється в архітектурному плані міста, в стилі історичних будівель, що характеризують місто, та в образі нової сучасної архітектури. Юрій Лотман зазначав, що місто має схожість з живим організмом, котрий постійно змінюється та постає перед нами у вигляді культурних рефлексій через філософські та мистецькі тексти, що світ будь-якого міста проявляється в різноманітних культурних текстах і смислах, які виражаються і відтворюються щодня як соціально живі організми. За Юрієм Лотманом, міста – це своєрідний культурогенеруючий пристрій, котел культурних текстів і кодів [44, с. 37].

Місто є складним та багатогранним явищем, яке досліджується з різних дисциплінарних позицій, у тому числі й культурологічних. У контексті культури місто можна розглядати як соціальне та культурне середовище, яке характеризується різноманітністю, складністю та динамічністю. Пропоную дослідити сутність поняття міста в контексті культури шляхом аналізу його історико-культурного розвитку.

Концепція міста була центральною в культурних та інтелектуальних традиціях понад дві тисячі років. Її коріння можна простежити ще у стародавній Греції, де термін «поліс» стосувався міста-держави, яке характеризувалося своїм політичним і культурним центром. Поліс розглядався як місце громадянської гордості, ідентичності та приналежності, він забезпечував відчуття спільності для своїх громадян. Це уявлення про місто як місце культурної ідентичності та приналежності зберігалось протягом всієї історії, і воно продовжує формувати розуміння міста в наш час.

У середні віки концепція міста розвивалася паралельно з поняттями торгівлі та комерції. Міста ставали центрами економічної діяльності і характеризувались своїми ринками, гільдіями та купцями. У цей період також з'явилася концепція

міських громад, яка стосувалася спільних просторів і ресурсів міста, доступних для всіх його мешканців.

Неможливо говорити про наукові засади урбаністики, не згадавши «соціологію міста» Макса Вебера, тобто його ідеї про те, який вплив має місто на розвиток людства в цілому. Визначивши їх роль у становленні західних цивілізацій та демократії, видатний соціолог писав: що стародавнє західне місто було місцем, де завдяки можливостям отримання доходу, які пропонувала грошова економіка, відбувався перехід від стану незручності до стану свободи.

Те ж саме можна сказати й про середньовічні міста, і, чим довше тривала ця діяльність, тим повніше відбувався цей перехід, бо тут самі міські жителі вже свідомо проводили спрямовану класову політику. Міста, які домоглися самоврядування, змогли реалізувати принцип колективної виборної влади, на відміну від авторитарного та ієрархічного світу духовних та світських феодалів. У містах Північної та Центральної Європи, за висловом М. Вебера, повітря міста робить людину вільною, оскільки пан втрачає право власності на кріпаків і рабів, причому завжди на короткий час. Як наслідок, класові відмінності в місті зникають, принаймні в тій мірі, в якій вони характеризують звичні поняття свободи і незручності.

М. Вебер писав, що західноєвропейські міста були не тільки економічними місцями торгівлі і промисловості, політично фортецями і гарнізонами, адміністративно (як правило) судовими округами, але й братствами, пов'язаними між собою присягою. Її символом в античності були загальні вибори, в середньовіччі – «комуна», пов'язана присягою, і «компанія» в юридичному сенсі. Таким чином, у наведеному висловлюванні соціолога чітко простежується процес зародження демократії, рішення, що приймалися під впливом економічних і політичних чинників та способу життя в середньовічних містах [51].

В наукових працях багатьох вчених та фахівців із проблем урбанізму можна знайти пояснення логіки становлення та розвитку соціальної топографії міст, яка

залежала від його соціальної структури і специфіки занять його місцевих жителів. Наприклад, у стародавніх слов'янських містах існував розподіл міст на так звану «внутрішню фортецю» (дитинець) і навколишній фортоп («предграддя», «предгороддя»). Також, слід зазначити, що у великих містах аристократичні квартали було розміщено в самому місті, а демократичні – у передмісті.

Мешканці передмістя прагнули оселитися ближче до фортечних мурів, які захищали новоприбулих, але не надто далеко від річки. Багато мешканців поселення були ремісниками і купцями, і для них було важливо мати необмежений доступ до води, яка дуже була потрібна для таких ремесел, як гончарство і кушнірство. Якщо замки, де жили князівські слуги і дружинники, розташовувалися на пагорбах, то передмістя спускалися до набережної. Це створювало яскравий контраст між аристократичним «містом» і демократичним «подолом», з окремими дворами для кушнірів, ремісників, гончарів і теслярів в окремих поселеннях.

Міська топографія відображала, з одного боку, процес соціальної класовості та майнового розшарування населення, а з іншого – народний потенціал міських кварталів, де проживали міщани, ремісники, купці, слуги та інші члени суспільства. Іншими словами, соціальна топографія міста більшою мірою є продуктом місцевої демократії.

Середньовічні міста поступово виходили з ужитку, з їхніми найважливішими укріпленнями, вузькими вулицями і антисанітарними умовами. Замість них формувалися сучасні міста, відкриті для розвитку нових технологій, соціальних, культурних та управлінських відносин і практик. Це місто, яке залежить не від держави, а від активності та мобільності його мешканців, які прагнуть поліпшити своє життя в цьому просторі [35, с. 84].

У період Відродження місто зазнало трансформації в результаті зростання гуманізму та акценту на індивідуалізмі. Місто розглядалося як місце культурного та мистецького самовираження і воно стало джерелом натхнення для художників,

письменників та інтелектуалів. У цей період з'являється концепція міського видовища, яка стосується візуального та культурного багатства міста. Міське видовище характеризувалося грандіозними громадськими просторами, палацами, церквами та пам'ятниками, які відображали владу та багатство правлячих еліт.

Фернан Бродель у своїй праці «Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, 15-18 століття» зазначав, що міста в Європі в цей час існували під знаком безпрецедентної свободи: «Вони розвивалися по-своєму, як автономні світи. Вони випередили державу, яка була побудована за територіальним принципом. Ця держава розвивалася повільно та зростала лише за байдужої допомоги міст, перед якими вона ставала збільшеною, часто безбарвною копією своєї власної долі» [38, с. 454].

У 19-20 столітті урбанізація та індустріалізація призвели до швидкого зростання міст. Місто продовжувало бути ключовим центром культурної та соціальної теорії. Зростання глобалізації кинуло виклик традиційним уявленням про місто, оскільки воно ставало все більш децентралізованим і фрагментованим. Місто розглядалося як місце гібридності та культурного розмаїття, оскільки різні культури та ідентичності співіснували та взаємодіяли в його межах. У цей період виникла концепція сучасного міста, яке характеризувалося його масштабними, бюрократичними та раціоналізованими структурами. К

Якщо говорити про модерне місто, то його неможливо відділити від стадії капіталістичного способу виробництва. Воно було синтезом ринкового інтересу і пов'язане зі створенням нового типу особистості й приватної власності [22].

У постмодерну епоху місто зазнало трансформації в результаті глобалізації та культурного розмаїття. Постмодерне місто характеризується своєю гібридністю, складністю та плинністю, і воно розглядається як місце культурного розмаїття та творчості. Постмодерне місто також пов'язане з появою нових форм соціальної та культурної ідентичності, таких як субкультури, контркультури та транснаціональні спільноти. Ці нові форми ідентичності кидають виклик

традиційним уявленням про культурну ідентичність і приналежність і створюють нові можливості для культурного вираження та творчості.

Сучасне місто розглядається як місце ефективності, продуктивності та прогресу зі своїми новими правилами та цінностями. Виникають нові форми та стратегії розвитку міст, які все більше пов'язані з технологічним розвитком людства. Містобудування зараз направлене на те, щоб зробити існування людини в місті комфортним та гармонійним відповідно до всіх сфер життя, в тому числі й культурного. Рушійною силою економічного розвитку постіндустріальних міст за Річардом Флоридою є креативний клас. Саме креативний клас за його теорією позитивно впливає на сучасний культурний та економічний розвиток міст [45].

Тож поняття міста в контексті культури є складним і багатограним феноменом, який розвивався з часом у відповідь на низку соціальних, культурних та історичних факторів. Місто займає центральне місце в культурних та інтелектуальних традиціях вже понад дві тисячі років, і воно продовжує формувати наше розуміння світу навколо нас. Розуміння міста як культурного та соціального середовища вимагає міждисциплінарного підходу, який спирається на ряд теоретичних і методологічних перспектив.

1.2. Місто в культурних процесах: наукові підходи до визначення понять

Сьогодні існує декілька наукових підходів до вивчення міської культури. Одним із перших дослідників міста був німецький філософ Георг Зіммель – автор магістральної для урбаністичних студій праці «Великі міста і духовне життя». Георг Зіммель, провідний соціальний антрополог, вивчав соціальне життя міських жителів у контексті міської культури. У своїх дослідженнях вчений визначив особливу психічну напруженість сучасного міста, його психологію, як основу і

характеристику міського простору. Зростаюча нервовість життя зумовлена швидкою та безперервною зміною зовнішніх і внутрішніх вражень. Філософ також звертає увагу на велику різницю між життям у великому місті та життям у маленькому містечку або селі, зрозуміти і пізнати яку можна за допомогою органів чуття та завдяки великим зусиллям свідомості [28, с. 154].

Поряд із Зіммелем, ще одним засновником соціальної складової урбаністичних студій прийнято вважати німецького соціального антрополога Макса Вебера. У своїй праці «Місто» цей вчений не лише продемонстрував урбаністику і пояснив сутність поняття, але й класифікував міста на типи, проаналізував їхні відмінності, оцінив зовнішні аспекти, що вплинули на формування їхньої різноманітності, а й описав історичні та культурні події і явища європейських міст. Вебер виокремив їх спільні риси і запропонував таке визначення: місто постає як замкнене поселення, «населений пункт», напроти вагу одній або кільком окремо розташованим будівлям [50, с. 76].

Згідно з теорією Вебера, міста існують як символи загальноісторичних процесів територіального панування та державотворення, а також як реальні місця, де всі ці процеси здійснюються. Загалом дослідники намагаються зрозуміти міста і показати, що в основі їхніх функцій і структур лежить соціальна боротьба за панування. Ця боротьба відбувається спочатку у вищих соціальних верствах, а потім поширюється на нижчі прошарки суспільства, забезпечуючи таким чином всю динаміку міського життя.

У роботах Броніслава Маліновського та Альфреда Радкліф-Брауна, представників британської школи соціальної антропології, міська повсякденність розглядалася з точки зору структурного функціоналізму. Тобто, різні форми культурного життя описувалися та вивчалися в їх повноті і взаємозв'язках, а динамізм культурного розвитку взагалі не розглядався. Маліновський трактує міський світ як світ людини, особливу культурну реальність, в якій соціальні

відносини між індивідами є більш домінуючими, ніж будь-який інший процес культури.

Науковець розглядають міську культуру як локальну і складну структуру – цілісний механізм. Люди, які живуть у містах, занурені в їх зовнішній (фізичний) і ментальний простір (середовище) в силу своїх природних адаптаційних можливостей.

Маліновський розглядає культуру як сукупність інститутів і механізмів для задоволення фізіологічних і духовних потреб (первинних) та потреб, породжених культурою (вторинних). На його думку, будь-яке суспільство – це сукупність інститутів з особливими функціями, які гарантують існування і свідомість людей як членів суспільства.

На відміну від Маліновського, Редкліфф-Браун вивчає формування культурних процесів. Він розглядає міста з точки зору культурних генеалогій та соціальної конструктивності, які є важливішими, ніж локальні зв'язки між індивідами. На думку вченого, міста та їхній культурний потенціал здатні задовольнити базові потреби не лише кожної окремої людини, але й суспільства в цілому [14, с. 231].

Важливими у вивченні проблем міської культури стали ідеї Франца Боаса, Бенджаміна Ворфа та Едварда Сапіра. Представники американської соціальної антропології вдалися до застосування лінгвістичних методів у дослідженні повсякденності. Зокрема, Едвард Сапір вважав мову потужним інструментом розвитку суспільних відносин (символ соціальної солідарності).

Найвідомішим дослідником повсякденності є Альфред Шюц, засновник феноменологічного напрямку в соціології та автор структурного аналізу людської повсякденності, представленого у його фундаментальній праці «Змістовна структура соціального світу». На думку вченого, саме в міській культурі практики повсякденності найбільш безпосередньо і тісно пов'язані з соціальним світом людських відносин.

Водночас у праці «Семантична структура повсякденного світу» Шюц підкреслює, що знання людини про світ, в якому вона живе, завжди є неповними, незважаючи на її впевненість і віру в повноту своїх знань. Ця думка вченого є особливо важливою з точки зору застосування феноменологічних методів у дослідженні міських культурних реалій. Дослідники виокремлюють множинні структури повсякденності та розглядають місто як світ людей з різним соціальним становищем (заможних, бездомних, божевільних), щоразу набуваючи нового змістовного та символічного виміру для інтерпретації повсякденності [8, с. 185].

На думку української дослідниці Я. Верменич, доцільно розглядати міста як «географічні, соціальні та культурні системи з територіально-географічними, архітектурно-планувальними, соціально-економічними, культурними та інформаційними аспектами». При цьому враховується роль міст як центрів впливу та їхні ідентифікаційні функції, а також їхня роль у формуванні різних взаємопов'язаних просторів – комерційних, соціальних, рекреаційних, культурних тощо. Згідно з іншим, більш універсальним визначенням, місто – це «втілення і передача певних кодів, цінностей, політичних і культурних правил, які сприяють визнанню специфічних форм колективного життя і соціальної згуртованості» [27, с. 93].

Сучасний польський медієвіст Г. Самсонович слушно зауважує, що визначення поняття «місто» соціологами буде відрізнятися від визначень археологів, архітекторів та економістів. Крім того, європейські міста, незважаючи на те, що вони дуже відрізняються від міст Азії та інших регіонів, мають певні спільні риси у слов'ян, німців та угрофінів. Водночас міста в межах певних історико-географічних регіонів мають специфічні особливості та йдуть власним шляхом розвитку: за словами Ф. Броделя, міста «подібні до трансформаторів, які підвищують напругу, прискорюють обміни і постійно домінують у житті людей» [50].

Українська дослідниця Марія Чернець говорить про роль культуротворчого потенціалу міста. Вона визначає сучасне місто як «базовий елемент більш високого рівня соціокультурної організації». Дослідниця вважає, що соціокультурний та економічний стан міст залежить саме від їх культурної складової, яка є базовим інструментом розвитку [41].

На думку Крістофа Вольфа, основою урбаністичних студій є неупереджений аналіз культури крізь призму історичних форм, загальних явищ, структурних особливостей та людської поведінки під впливом інституцій та культурних цінностей.

Дослідження «міста» як організації для позиціонування бізнесу можна знайти в працях німецьких регіоналістів кінця 19 століття: І. Тюнена, А. Вебера та О. Крісталлера. Ці вчені обґрунтували теорію територіальних стандартів, яка пропонує можливість отримання економічної переваги лише за умови врахування просторового фактору розміщення факторів виробництва. Конкурентоспроможність регіону обумовлена якістю його робочої сили, інституційним середовищем, інноваційним розвитком та ефективними системами управління, а також близькістю сировинних ресурсів, ринків збуту та виробництва. [17, с. 156].

К. Лінч, провідний американський планувальник і теоретик містобудування 20-го століття, розробив три основні теоретичні та практичні моделі міст, що відповідають основним етапам цивілізаційного розвитку: доіндустріальному, доіндустріальному та постіндустріальному. Їхні міста отримали відповідні назви: сільськогосподарські, індустріальні та екологічні. Урбаніст С. Прайс у своєму дослідженні запропонував дати цим моделям візуальне представлення у вигляді різних яєчних тарілок. «Tele-Citta», місто телекомунікацій – омлет, у якому вкраплення жовтка є підцентрами поліцентричної системи містарегіону. «Cine-Citta», місто кінематично представлене яєчнею, де жовток далі є центром, а білок міською агломерацією, але міські мури – шкарлупа, зникла. «Arche-Citta»,

архаїчне місто – яйце, зварене на твердо, де: жовток – центр, білок – міська периферія, шкарлупа – міські мури. Ці теоретичні розробки були офіційно запроваджені як містобудівні терміни на Міжнародній конференції з міського та регіонального планування у 2001 році [6].

Економічна теорія розглядає міста як центри економічної активності, системи, де зосереджені виробництво товарів і послуг, їх споживання, функції обміну та розподілу, а дохід формується за рахунок експорту. Цей підхід базується на концепціях «полюсів зростання» та «центрів зростання» (Ф. Перру, Ж. Фрідман, Ж.-Р. Будвіль). [16, с. 210].

Етимологічно слово «місто» походить від латинського слова «civitas», що означає місто-держава, і розглядається з точки зору двох основних концепцій: матеріального, археологічного, топографічного та містобудівного. Зауважимо, що в різні історичні періоди містом називали різні явища з різними характеристиками і різним значенням. Вебер систематизував наукові погляди на розуміння поняття «місто» і розмежував економічний та соціологічний підходи до дослідження. З економічної точки зору він визначав місто як поселення з ринком. Під ринком він розумів регулярний обмін у межах поселення товарами, які становлять важливу частину доходу і задовольняють потреби мешканців. [13, с. 201].

З соціологічної точки зору, місто – це поселення на дуже великій території, мешканці якого живуть у безпосередній близькості один від одного і між якими немає особистого знайомства, що відрізняє сусідські відносини. Англійський географ Л.Д. Стамп визначав «місто» як спільноту мешканців, анонімну (zareєстровану як одиниця обліку) і керовану мером.

Соціологи, такі як Е. Берджесс, визначають міста як систему концентрично розташованих територій, що мають спільні найважливіші ділові райони. [10, с. 72]. Вважаємо, що ці визначення переважно характеризують позиціонування та розуміння міст у розвинених країнах і не є універсальними. Для з'ясування сутності поняття «місто» вважаємо за краще використовувати економічну

концепцію А. Старостіної, яка розрізняє сутність, зміст і наслідки явища, а також методологічні принципи побудови категорії. У науковій літературі існує багато підходів та визначень поняття «місто». З точки зору визначення основних характеристик міста можна зробити висновок, що автори визначили «сутність» та «зміст» цього явища, але майже у всіх науковців відсутні «наслідки», які є невід'ємною частиною методологічного підходу до побудови економічних категорій. Всі підходи можна умовно систематизувати за характером поглядів науковців щодо поняття «місто»:

- Соціальний (представники: Л. Бакалова; Я. Зюльківський; М. Анциферов; Я. Верменич; Н. Гринчук; В. Ярощук);
- Філософський (Ж. Боже-Гарньє; Е. Гоуард; Т. Меліхова);
- Системний (С. Богачов; А. Осітнянко; Т. Балик; О. Карлова; С. Саханенко; З. Сіройч);
- З позиції державного управління (О. Бойко-Бойчук; В. Шкабаро; З. Сіройч; В. Бабаєв; О. Дмитрук);
- Правовий (Л. Велихов; Л. Зеленов; М. Шаповал);
- Історичний (К. Дзевонський);
- Управлінський (Б. Жаловескі; Н. Фролова);
- Функціональний (Г. Лаппо);
- Економічний (Є. Регульський; М. Вебер; Б. Хорев; Н. Лисяк);
- Географічний (Я. Туровський);
- Економіко- географічний (Б. Маліковський; О. Топчієв);
- Комбінований (Р. Гуляк) [6, с. 72].

Найпоширенішими підходами є системний, соціальний, економічний та правовий. До системних підходів до трактування поняття "місто" належать такі наукові визначення: С. Богачов, А. Осітнянко, Т. Балик, О. Карлова, С. Саханенко, З. Сіройч, В. Бабаєв, О. Дмитрук соціальний: соціальний підхід: Л. Бакалова,

Ю. Зюльківський, М. Анциферов, Ю. Верменич, Н. Гринчук, В. Ярощук, Т. Меліхова. В економічному підході представлені наступні науковці: Є. Регульський, М. Вебер, Б. Хорєв, Н. Лисяк в економічному підході та Л. Велихов, Л. Зеленов, М. Шаповал у правовому підході.

Серед прихильників системного підходу С. Богачов пропонує розглядати місто як складну економічну систему, що розвивається з урахуванням законів розміщення ефективних виробництв, спеціалізації ринків, комплексного розвитку та раціонального поділу праці; А. П. Осітнянко стверджує, що основними системоутворюючими факторами міст є населення, природно-екологічне середовище, простір та економіка. Аналіз структурних взаємозв'язків між факторами, що забезпечують функціонування міської соціоприродної системи, дозволяє виділити ті, що керують розвитком цієї системи, і ті, що залежать від неї. При цьому економічні та просторові фактори повністю контролюються суб'єктом управління, тоді як природні та екологічні фактори скоріше виконують обмежувальну дію [31, с. 23].

Науковці довели, що економічні елементи є основними підсистемами міста і представлені галузевою та регіональною структурою. Галузева структура – це сукупність галузей певного господарського комплексу, яка характеризується специфічними пропорціями і взаємозв'язками. В такій галузевій структурі структура господарського комплексу представлена двома сферами: матеріальне виробництво (виробнича сфера) та нематеріальне виробництво (невиробнича сфера). Територіальна структура територіальних комплексів включає сільськогосподарські, транспортні, промислові та інші галузеві і міжгалузеві комплекси, підприємства та організації, які пов'язані з адміністративними районами чи областями.

З. Сіроїч дає комплексне визначення поняття «місто», що поєднує різні підходи. Науковець зазначає, що місто – це історично сформований, соціально та економічно розосереджений, щільно забудований, просторово сконцентрований

населений пункт з юридично визначеним статусом, що представляє собою складну регіональну соціально-економічну систему. Науковці Г. Лапо, Б. Хорєв та Н. Лисяк трактують поняття «місто» з економічного підходу з точки зору відокремлення промисловості та сільського господарства. Вони підкреслюють, що значна частина міського населення не зайнята в сільському господарстві [32].

Однак переважна несільськогосподарська природа міського населення накладає обмеження на інтерпретацію цього поняття лише з цієї точки зору, оскільки воно відображає потенціал природних ресурсів і характеристики місцевого ринку праці, а не природу самого поняття «місто». Економічна енциклопедія визначає місто як концентрацію різних територій, галузей та видів діяльності. Однак це визначення не враховує адміністративну складову міських функцій, які здійснюються під впливом правових норм.

З іншого боку, адміністративно-правовий підхід стверджує, що статус «міста» визначається державою (правом), а соціально-економічні аспекти не згадуються. У рамках соціального підходу М. Анциферов стверджує, що визначальною ознакою у формулюванні поняття «місто» є наявність соціальних груп складної структури, Я. Верменич розглядає місто як особливу форму людського співіснування, центр цивілізації, Н. Гринчук, В. Ярощук – як місце застосування людської праці, Т. Меліхова – як сукупність штучних ландшафтів. Однак тлумачення поняття «місто» з цієї точки зору є дещо одновимірним, оскільки залишає поза увагою такі аспекти міських функцій, як економіка, екологія, управління та право. [39, с. 49].

Філософський підхід до тлумачення поняття «місто», запропонований Ж. Божо-Гарньє та Е. Говардом. Науковці розглядають міста як результат природного середовища та людської діяльності, як символи суспільства, науки, мистецтва, культури та релігії, тоді як інші аспекти міського життя та функціонування є менш важливими. Цікавим є розуміння поняття «місто» як

групи людей, відокремлених від сільської місцевості та заряджених спільною енергією.

Поняття «місто» аналізується крізь призму багатьох наукових дисциплін. Незважаючи на велику кількість визначень поняття «місто», не існує єдиного підходу до тлумачення цього терміну через широке охоплення різних характеристик та особливостей міст. Проаналізовано основні наукові погляди на визначення поняття «місто». Розглянуто існуючі підходи до категорії «місто» з точки зору різних наукових дисциплін.

РОЗДІЛ 2

СТРАТЕГІЇ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІСТ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ

2.1 Розумне місто (Smart City) як культурний феномен: взаємодія технологій та культурного середовища

Тема «розумних міст» обговорюється вже багато років і багато міст по всьому світу все частіше застосовують стратегічний підхід руху до «розумної держави». «Розумне місто» – це місто, в якому звичайні системи працюють ефективніше завдяки використанню інформаційних та комунікаційних технологій. Такі технології дають змогу містам використовувати менше енергоресурсів для задоволення того самого обсягу потреб та скоротити викиди парникової емісії.

До таких інновацій входять впровадження «розумних» систем міського транспорту, сучасних систем водопостачання та оновлення утилізації відходів, а також більш ефективних систем опалення чи охолодження будівель. Водночас, усі системи мають бути взаємопов'язані та функціонувати як єдиний скоординований механізм. Інформаційно-комунікаційні технології, що доповнюються людським і соціальним капіталом, відіграють роль у підвищенні безпеки громадських місць і створенні зручностей для місцевих жителів.

З допомогою такої концепції розумне місто має на меті принести реальну користь для життя мешканців та функціонування бізнесу, відповідно до принципів прогресивного розвитку. SmartCity – це загальна концепція розумної інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій з метою моніторингу і управління міською інфраструктури. Метою цих заходів є поліпшення рівня життя людей за рахунок поліпшення рівня комфорту та безпеки, якості та ефективності послуг у будь-яких сферах, а також оптимізації витрат багатьох ресурсів, що активно використовуються.

Інфраструктура розумного міста – це комплекс певних рішень, які можуть бути досягнуті завдяки застосуванню «розумних» технологій. Зазвичай це енергозабезпечення та водопостачання, переробка морської води на питну прісну, впровадження сучасних систем сортування і переробки сміття, впровадження безпілотного транспорту, встановлення розгалужених мереж відеоспостереження і відеоаналітики, а також управління якістю повітря.

Концепція «Розумне місто» складається з шести основних складових, суть п'яти з них є у наступному:

– «розумна економіка» («smart economy»). Це електронний бізнес, доставка послуг, електронна торгівля, інноваційно-технологічне виробництво товарів та зростання продуктивності тощо;

– «розумне переміщення» («smart mobility»). Це всілякі транспортні або логістичні системи, які засновані на інформаційно-комунікаційних технологіях, використання яких дозволило б користуватися одним чи двома видами транспорту для переміщення у будь-яку точку свого міста;

– «розумні люди» («smart people»). Пункт має на увазі розвиток усіляких електронних навичок населення, підвищення рівня їх освіченості та кваліфікації, розвиток соціальної креативності та стимуляція інноваційних проривів у суспільному житті;

– «розумне життя» («smart living»). Така складова концепції SmartCit запроваджується з метою змінення способу життя, поведінки і моделі споживання, покращення

здоров'я та культурний суспільний розвиток за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій:

– «розумне врядування» («smart governance») – це надійне інтерактивне місцеве правління, яке має забезпечити ефективне та всебічне функціонування міста.

Шоста концепція – «розумне середовище» («smart environment»), яка тісно пов'язана з сферою енергетики. Проте головний акцент робиться на впровадження принципів енергоефективності і тим самим скорочення викидів парникових газів. Саме тому в контексті «розумного середовища» розглядається впровадження замкнутих енергетичних мереж та систем контролю і моніторингу рівнів забруднення та створення «розумного енергетика» шляхом реабілітації та будівництва будівель. Високий рівень ефективності процесу спільного виробництва [11].

Наприклад, Сінгапур входить до рейтингу «10 найкращих розумних міст», інноваційних випадків використання Інтернету речей та інших технологій передачі даних. Аналітика даних і КРЕ є основою розумного міста Сінгапуру, де мандрівники можуть пройти імміграційну процедуру та отримати багаж через 15 хвилин після посадки в терміналі прибуття.

Дубай є господарем Всесвітньої виставки World Expo 2020, а проект «Dubai Smart City» – це найсучасніша модель розумного міста, яка пропонує 50 різних інтелектуальних послуг для 26 державних установ. Майже все було зроблено на піску за відносно короткий проміжок часу, що дало ОАЕ явну перевагу перед всіма іншими регіонами, які були із застарілою інфраструктурою [26].

Столиця Каталонії у 2014 році була названа Європейською комісією «Європейською столицею інновацій», та вже у 2011 році отримала право приймати Всесвітній мобільний конгрес на наступні сім років. Барселона не має собі рівних у Європі, коли йдеться про трансформацію громадських просторів,

покращення якості життя громадян, розвиток місцевої економіки та екології. Технології є основною основою для досягнення Порядку денного сталого розвитку Барселони до 2030 року.

Існують досить вдалі приклади проектів в рамках концепції «розумного міста», які були успішно впроваджені в Барселоні. В першу чергу – це «самодостатні острова» – являють собою створення енергетично незалежних ділянок на території міста, за допомогою яких будуть розвиватися практики сталого виробництва або застарілі методи використання енергії. По-друге – організація «порталу відкритих даних», який відкриває міські дані для населення та ставить перед собою три головні цілі: підвищити рівень чесності та прозорості політики локальної ради, зробити більш доступним та універсальним доступ до даних, сприяти інноваціям і економічному зростанню у місті.

Була впроваджена так звана «розумна парковка – сенсорна мережа, яка дозволяє користувачу легко і швидко знайти вільні місця для паркування. Також, були реалізовані ідеї стосовно «громадських велосипедів» – це доступний для населення прокат велосипедів, які, в свою чергу, є найбільш екологічним способом пересування. Також, основною концепцією була підтримка людей похилого віку – заснування спільноти професіоналів, волонтерів та звичайних громадян, готових прийти на допомогу. За мету у проекті було позбавити від самотності людей у старшому віці. У досвіді реального життя, цей проект дав можливість окремим мешканцям громади зустрітися та вибудувати довіру один до одного.

Застосовуються контейнери для відходів IoT, які самостійно повідомляють про обсяги відходів у режимі реального часу. Але й муніципальна влада теж намагається прискорити обсяги переробки органічних відходів в енергію. Окремий збір та утилізація відходів може зменшити ваш вуглецевий слід до 65%. У випадку, якби сім'я з 4 осіб протягом всього року сортувала свої органічні

відходи, енергії, виробленої за цей період, вистачило би, щоб запустити електромобіль із Барселони до Варшави. [23].

Але «розумні» міста знаходяться на порозі «піку гіперочікувань» і можуть призвести до розчарування. Можна зробити висновок, що література про розумні міста досить утопічна. Розглядаючи майбутнє розумних міст, соціальний контроль і цифрове спостереження допоможуть у вирішенні багато проблем, але важливо визнати, що вони також можуть загрожувати індивідуальним свободам і порушувати громадські права.

Розумні міста – це не самостійне явище, а важлива частина переходу суспільства до міської цифрової економіки. У найближчому майбутньому в таких розумних містах буде проживати більшість населення. Така потреба зумовлена демографічними змінами, високим попитом на всі публічні послуги, збільшенням масштабів та складності міської інфраструктури, а також зростанням мобільності мешканців.

2.2 Концепція креативного міста як міста майбутнього

Кожне місто можна розглядати як осередок для розвитку креативної економіки, оскільки в містах зосереджені великі маси взаємодіючих між собою людей, та, крім того, ринки для виробництва та продажу творчих товарів і послуг. Глобалізація цифрових технологій забезпечили більший прямий зв'язок між містами, розширивши можливості людських ресурсів завдяки миттєвому доступу до будь-якої сфери знань або інформації.

Концепція «креативного міста» була введена британським дослідником Чарльзом Лендрі наприкінці 1980-х років, і відтоді ця концепція втілює в світі нову концепцію міського планування. Це глобальний рух. Розгляд міст як центрів креативної діяльності став однією з частин класичного підходу до вивчення

креативної економіки завдяки цьому британському консультанту з міського планування.

Чарльз Лендрі розуміє термін «креативне місто» як концепцію, яка фокусується на потенціалі культурної індустрії, що робить місто особливим та унікальним. Ідея креативного міста, яку він висловив, полягає у формуванні особистості міста через розвиток людського потенціалу через науку, мистецтво та технології. Замість того, щоб бути суто функціональним, Лендрі робить механізми міського управління гнучкими та нюансованими, одночасно сприяючи розвитку культури креативності на противагу міській інженерії, роблячи міста відкритими та саморозвиваючимися, пропонує змінити систему [47].

Е. Пратт має іншу думку та віддає перевагу підходу до креативності, який включає соціальне, культурне та економічне розуміння. Це доповнює конкретний соціально-історичний контекст [49].

Чарльз Лендрі стверджував, що культура творчості має залежати від кількості людей, зацікавлених у сумісній роботі для здійснення змін. Науковець підтримує використання уяви та креативності в публічних, приватних і публічних просторах, створюючи цим банк ідей можливостей та потенційних рішень міських проблем.

Ознакою будь-якого міста є жорстка і м'яка інфраструктура. До першої належать дороги, будівлі, вода та відходи. А інша стосується тих, хто створює менталітет міста, висвітлюючи можливості та проблематику, міські вібрації, стимули для розвитку та регулювання.

Вважається, що креативне місто може гарантувати своїм мешканцям високу якість життя та можливість реалізувати свій творчий потенціал. Таким чином креативні міста розвивають, залучають і підтримують таланти, тим самим мобілізуючи творчі ідеї та перспективи для вирішення проблем. Створене людиною середовище, його використання – є життєво важливим для утворення і подальшому і привабливого міського середовища для його мешканців.

Стратегія креативного міста – це стратегія розвитку міста, яка використовує конкретні новаторські ідеї, креативні підходи для вирішення проблем і зазвичай пов'язана з розвитком культури, мистецтва, збереженням історичної спадщини та досконалості міста. розвивати унікальність. Творчі стратегії використовуються по-різному в різних містах і в різних культурних контекстах, і цьому немає чіткого пояснення.

Е. Пратт виділяє такі основні типи стратегій розвитку, які характерні для креативних міст:

- Велика увага приділяється культурній та історичній спадщини;
- економічний розвиток;
- маркетинг міста та міська локальна конкуренція;
- соціальна інтеграція;
- фокус на індустрію культури і творчості.

Такий підхід, в більшості, ґрунтується на досвіді Великобританії та країн Європейського Союзу.

Глобальний проект «Креативні міста» був розроблений у 2008 році за участі 15 європейських країн, в тому числі і України. Він являє собою каталог інструментів, засобів та веб-платформ, які створені для розвитку та обміну ідеями у партнерстві між містами, організаціями та окремими особами, які активно залучені до розробки інноваційних підходів до міської політики.

Програма «Креативні міста» у Центральній Європі, спрямована на розвиток та промоцію творчого потенціалу центральноєвропейських міст за допомогою концепції креативних міст. Цей проект спрямований на розвиток потенціалу креативних індустрій як рушіїв місцевого розвитку, залучення міжнародних інвестицій та створення нових робочих місць у п'яти містах Центральної Європи: Генуї (Італія), Любляні (Словенія), Лейпцигу (Німеччина), Гданську (Польща) та Печі (Угорщина) [22, с. 123].

Програма «Європейська столиця культури» була започаткована Радою міністрів ЄС у 1985 році, щоб продемонструвати багатство та розмаїття європейської культури. Міста, які вирішили взяти участь у програмі, щороку презентують власну одноразову програму культурних заходів з метою привернути міжнародну увагу і активізувати суспільно-культурне життя та розвиток своїх міст.

«Мережа креативних міст ЮНЕСКО» – один з найпопулярніших проектів, який реалізує стратегії розвитку креативних міст. Проект підкреслює унікальність міст, заохочує розвиток креативності, зберігає багатовікову культурну спадщину, відмовляється від конкуренції серед міст та підтримує співпрацю і взаємодопомогу з допомогою створення мережі креативних міст.

Проект був розроблений ще у 2005 році з ініціативи Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне розмаїття та Всесвітнього альянсу за суспільно-культурне розмаїття 2002 року. ЮНЕСКО дає статус містам по всьому світу як центрам розвитку дизайну, літератури, декоративно-прикладного мистецтва, кіно, гастрономії, медіа-мистецтва та музики. Варто зазначити, що міста, які входять до цієї мережі, є своєрідними «креативними хабами», що сприяють соціальному та економічному розвитку через розвиток креативних індустрій та «соціокультурних кластерів», які об'єднують різні соціокультурні спільноти для створення сталого середовища міста. До мережі входить 41 місто, і їхня кількість з кожним роком зростає (наприклад, 34 міста у 2012 році) [4].

Розробка стратегії «креативного міста» може базуватися на загальних та специфічних показниках розвитку кожного міста. Кожне місто в Україні має свою частку факторів, що формують креативне середовище, та пов'язані з ними види капіталу (економічний, соціальний, культурний), які, за умови їх розумного використання відповідно до розміру міста, можуть підвищити рівень креативності середовища.

У змісті культурного капіталу міста з добре розвиненими культурними, освітніми та науковими установами, багатими традиціями та історією, котрі вже мають культурний капітал і виразні культурні коди, вважаються містами з новими концепціями, які в свою чергу будуть важливим джерелом для ідей креативної індустрії.

Великі міста з великим культурним надбанням повинні розробляти систематичні кампанії з брендингу та позиціонувати своє культурне розмаїття як певну конкурентну перевагу. У містах середнього розміру треба виділити окремі лінійки культурних продуктів, належним чином їх брендувати та виводити на місцеві та національні ринки.

В свою чергу, у менших містах з багатшою культурною спадщиною та національним характером треба об'єднати зусилля муніципальної влади, діючих інституцій та творчих ініціатив для створення центрів соціально-культурного розвитку на основі культурних атракцій - нових проектів та ідей, які об'єднують людей у нові спільноти з новими цілями та ідеалами. Це ключовий елемент ініціативи. Такі атракції автоматично збільшують туристичні потоки та обіг економічних коштів у місті і дадуть поштовх до відтворення прогресивних проектів. Такою атракцією може бути, наприклад, відтворений етнос села або створений новий унікальний культурний фестиваль, який можна було б організувати з мінімальним економічним капіталом [23, с. 214].

Крім того, розвиток міст із сильними громадськими рухами, активними громадянами або ефективною взаємодією між мешканцями та міською адміністрацією може ґрунтуватися на певному соціальному капіталі. Він дозволяє діяти в ситуаціях, коли інші ресурси обмежені. Це пов'язано з тим, що завдяки солідарності та спільному визначенню цілей громадські спільноти можуть акумулювати певні індивідуальні ресурси, особливо шляхом залучення зовнішніх інвесторів та меценатів.

У великих містах із сильно розвиненими традиціями міської активності важливо розширювати мережу соціальних контактів, зберігаючи при цьому різноманітність ініціатив і використовуючи соціальний потенціал для впливу на реалізацію рішень.

Натомість, в середніх містах можна створювати міжінституційні та міждисциплінарні партнерства між творчими та соціальними ініціативами, посилюючи культурний та економічний потенціал і закладаючи підвалини для різних секторів, які в подальшому можуть стати інтегрованими індустріями.

У невеликих містах, де є ресурси соціально-культурних зв'язків, доцільно об'єднати активних громадян в ініціативну групу і конкретно визначити їхні повноваження. Проте, активісти вже створюють незначні творчі та культурні проекти, але все ще не мають необхідних ресурсів для систематизації своєї діяльності. Щорічний форум креативної спільноти або серія регулярних заходів подібного масштабу могла б стати хорошим форматом для обговорення креативними підприємцями політики розвитку культурного та креативного сектору, формулювання планів дій та подання пропозицій міській владі. Сильний тиск знизу дозволить зробити перерозподіл влади та збільшити міський капітал.

Осмислюючи поняття «креативне місто», перш за все, слід зрозуміти суть його ключової характеристики – чи сприяє місто особистісному розвитку і прояву індивідуальності городянина, чи надає жителям оптимальне середовище для творчої самореалізації та формування оригінального культурного та економічного контексту міста.

2.3 Роль нового урбанізму у збереженні та відродженні культурного досвіду міст

Новий урбанізм – це напрямок соціального міського планування, який фокусується на якості життя людини в міському середовищі. Концепція «нового урбанізму» ґрунтується на ідеї проектування транспортно-орієнтованих міст, але з деякими доповненнями та оптимізаціями. Цей містобудівний напрям також базується на таких підходах, як регіональне планування, сталий розвиток, екологія та розумне зростання. Мислителі цього напрямку намагаються відродити невеликі міста, які, відмінно від типових передмість, повинні мати власні громадські простори, торгові центри та інфраструктурні вузли, а також забезпечувати зайнятість місцевого населення [21, с. 165].

Прибічники нового урбанізму вважають, що ключова проблема міст епохи модернізму, а в майбутньому і постмодерністських міст, полягає в самій їх організації. Сучасні міста, які розвивалися за загальною функціоналістською логікою, були поділені на зони, чітко пов'язані з їхніми функціями (спальні, промислові, розважальні, ділові райони, тощо). У більшості випадках, подолання відстані між такими зонами потребує значних витрат часу і зусиль, а це є неприродним для людини. І чим більше місто розростається просторово і функціонально, тим більше міський простір стає відірваним від його мешканців і тим глибше відчуження між ними.

Згідно з ідеологією нового урбанізму, міський простір – це царство для людей, а не машин, де люди можуть жити, працювати і відпочивати в одному місці, а до основних об'єктів інфраструктури можна дійти пішки. «Ідеальне місто» в цьому контексті ніби колесо зі спицями. Громади з'єднані лініями швидкісного транспорту, а міста розташовані вздовж регіональних транспортних коридорів. Місто – це освітлення, а громада складається з міста.

Організаційною структурою руху нового урбанізму є «Конгрес Нового урбанізму», який був заснований у 1993 році і зараз налічує понад 3 000 членів з 20 країн і 49 штатів. Регіональні плани «нового урбанізму» передбачають збереження архітектурних традицій територій, на яких відбувається забудова,

підтримку відкритих і привабливих громадських просторів, а також забезпечення балансу між житловими і робочими зонами. Його хартія розглядає такі питання, як збереження історичної спадщини, безпека дорожнього руху, зелене будівництво та повторне використання захаращених і занедбаних земель [40, с. 73].

Згідно позиції нового урбанізму урбаністична структура метрополітенського регіону реалізується на основі визначених принципів нового урбанізму:

1. Пішохідна доступність. Цей принцип означає, що більшість життєвонеобхідних об'єктів повинні знаходитися на відстані не більше ніж за 10 хвилин ходьби від дому до роботи. Вузькі вулиці зручні для пішоходів. Швидкість руху транспортних засобів повинна бути обмежена, будівлі повинні мати фасади і входи на вулицю, вздовж вулиці повинні бути висаджені дерева, в парках повинні бути передбачені місця для паркування і т.д.

2. Зв'язність. Взаємопов'язана дорожня мережа повинна забезпечити хороший розподіл руху транспорту і полегшує пересування пішоходів. Передбачає ієрархію вулиць (вузькі вулиці, магістралі та провулки). Якість тротуарного покриття та громадського простору робить пішохідний рух більш привабливим.

3. Змішаний, багатофункціональний і різноманітний. Планування, яке заохочує розвиток малого бізнесу з різноманітним поєднанням магазинів, офісів та приватних житлових будинків. Функціональність окремих кварталів, районів і будівель. Поєднання людей різного віку, рівня доходів, культур і рас.

4. Різноманітність забудови. Різні типи, розміри та ціновий діапазон житла в районі.

5. Якість архітектури та дизайну міста. Акцент на красі, естетиці, комфорті та створенні «відчуття місця». Громадські простори, організовані для задоволення потреб кожної громади. Загальна композиція архітектури та міського простору заохочує дух громади.

6. Традиційна проектування плану мікрорайону. Визначений чіткий центр та периферійні зони. У центральній частині міста є високоякісні громадські

простори. Основні об'єкти, якими користуються щодня, знаходяться в безпосередній близькості та доступності. Щільність об'єктів є найвищою в центрі міста і зменшується в міру віддалення від центру (відповідно до міжсекторального підходу до планування).

7. Принцип високої щільності. Всі будівлі, житло, магазини та центри обслуговування повинні бути розташовані близько один до одного, що полегшує пішохідний доступ, підвищує ефективність використання ресурсів та послуг і створює більш сприятливе навколишнє середовище.

8. Зелений транспорт. Якісна мережа громадського транспорту з'єднує міста, містечка та райони. Таке планування також є зручним для пішоходів, з широким доступом до повсякденних видів транспорту, таких як велосипеди, скутери, моторолери та піші прогулянки.

9. Сталий розвиток. Мінімізація негативного впливу будівель на навколишнє середовище. Усвідомлення цінності зелених технологій, турбота про довкілля та природні системи. Енергоефективність має на меті зменшити використання невідновлюваних джерел енергії, місцеве виробництво для місцевого споживання, пішохідний рух, зменшити використання автомобілів.

10. Якість життя. Загалом, дотримання цих принципів дозволяють створювати міста, які покращують якість життя, а також зміцнюють, збагачують та надихають населення. Принципи нового урбанізму мають бути застосовані до всіх категорій міст, від малих до великих [3].

Одним із компонентів стратегії «нового урбанізму» є брендування міста. Культурна отребна в брендингу міст викликана глобалізацією, коли будь-яка країна, місто і регіон повинні виділятися своєю власною ідентичністю. Глобалізація дозволила новоствореним містам, які розвиваються, конкурувати зі старими містами, і, завдяки цьому, люди можуть жити і працювати фактично будь-де. Міста конкурують за способами життя людей, і для досягнення успіху їм

необхідно триматися гарного бренду. У випадку, якщо місто має поганий імідж, йому буде важко змінити суспільну думку населення на краще.

Вони також можуть презентувати розроблені онлайн логотипи та дизайн інвесторам, брати участь у виставках, конференціях та форумах або створювати власні брендингові заходи та промо-продукцію.

Перш за все, створення бренду міста впливає на його мешканців. Саме мешканці визначають, як вони ставляться до себе, як будуть підтримувати та брати участь у реалізації стратегії позиціонування бренду. Щасливі мешканці є найефективнішим маркетинговим інструментом. Саме мешканці пишаються своїм містом і сприяють його розвитку [9, с. 3].

Нові урбаністичні міста як метафорично, так і структурно інтегровані в культуру та історію країни і гарантують унікальність та автентичність міст усіх історичних типів. За своєю сутністю вони являють собою демократичними містами, які пропонують рівні можливості для всіх своїх мешканців, включаючи дітей, людей похилого віку, людей з обмеженими можливостями та взагалі, всіх тих, кому сучасне постмодерне місто не надає перевагу. Незважаючи на численні критичні зауваження, новий урбанізм і практики «розумного зростання» набувають популярності в розвинених західних країнах та підтримуються різноманітними державними, а соціальними програмами.

Концепція «Нового урбанізму» поєднує міське планування та розвиток і базується на кількох ключових проектах, що реалізуються на всіх рівнях – від мікрорайонів, що охоплюють кілька міст, до планування окремих районів у межах одного міста. Основна мета цієї стратегії розвитку полягає в тому, щоб люди жили, працювали і розважалися в одному місці, будуючи при цьому якісні райони.

РОЗДІЛ 3

УРБАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

3.1 Київ як цифрова столиця: інноваційні проекти міста

Концепція розумного міста застосовується в Києві вже кілька років. Кожна з її складових базується на досвіді інших прогресивних міст світу: «відкритий бюджет» у Бостоні, «Київський Сіті хаб» та прискорені міські проекти в Амстердамі, розгортання Wi-Fi за прикладом таких міст, як Барселона та Сеул, електронні квитки в Таллінні, Лондоні та Тель-Авіві тощо. Наприклад, безпека. «Kyiv Smart City» має на меті об'єднати самих киян, активістів, бізнес та муніципальну владу для подальшого розвитку «розумної міської інфраструктури». Діяльність всієї ініціативи ґрунтується на принципах відкритих даних, розумного користування цифровими сервісами та прозорого врядування.

Для перетворення Києва на комфортний мегаполіс, соціально відповідальний та технологічно розвинений Київрада затвердила концепцію «Kyiv Smart City 2020». Стратегія визначає основні напрями подальшого соціального, технологічного та інфраструктурного розвитку міста та задає нові вектори для подальшої трансформації міського середовища. Концепція призначена створити можливості для розвитку столиці через поєднання стратегічних підходів, технологічних розробок та широкої участі населення у процесі прийняття рішення [9].

Концепція розроблялася за участі експертів міської влади, широкої громадськості, представників українських технологічних компаній і міжнародного бізнесу, наукової та академічної спільнот, громадських організацій. Для більшого успіху проекту в рамках Концепції «Kyiv Smart City» було створено хаб-простір. У ньому організуються різноманітні заходи на міську тематику, проводяться лекції в «Kyiv Smart City School», а школярі вивчають основи ІТ та

програмування (завдяки відносинам з Академією кодування). Мета хабу – всебічно надихати та об'єднувати лідерів. Дати їм якомога більше можливостей щодо реалізації власних проєктів і, зрештою, зробити внесок у розвиток Києва та всієї країни в цілому.

За два роки діяльності ініціатива «Kyiv Smart City» реалізувала велику кількість чудових проєктів і поклала початок і первинному позиціонуванню Києва як високоякісного розумного міста в Європі, а саме:

1) Портал відкритих даних. Проєкт створено з метою оприлюднення прозорих даних про підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління Київської міської ради, виконавчих органів Київської міської ради, Київської обласної державної адміністрації та територіальної громади міста Києва, які є власністю міста та розпорядниками інформації.

2) Єдиний веб-портал – міський сервіс, створений для можливості читати цікаві новини з життя столиці або дізнаватися актуальну на сьогодні інформацію про діяльність місцевої влади.

3) Бюджет участі. Він передбачає участь громадян у розподілі міського бюджету. Учасники пропонують власні ініціативи, пов'язані з покращенням умов життя в місті, допомагають у плануванні та виконанні бюджету, таким чином заохочуючи діалог між муніципальною владою та громадянами.

4) Онлайн-петиції. Вони формують «народний порядок денний», дають авторам пропозицій та успішних ідей «соціальний ліфт» і вказують владі на пріоритети. Сервіс дозволяє будь-якому киянину чи киянці легко донести свої ідеї щодо вирішення проблем регіону або влади в безпаперовий спосіб. Якщо петиція збирає 10 000 підписів протягом 90 днів, Київська міська рада в особі її міського голови протягом 10 днів оприлюднює офіційну позицію «за» або «проти» петиції. Якщо петиція буде підтримана, розпочнеться «процес публічного діалогу», а відповідні комісії Київради та департаменти КМДА долучаться до спільної роботи над вирішенням питання.

5) Відкритий бюджет – це цифровий сервіс, покликаний забезпечити прозорість та вільний доступ населення до інформації щодо планування, використання та виконання міського бюджету.

6) Електронні державні закупівлі. Така система закупівель отримала назву «ProZorro» та була створена завдяки ініціативі комерційних платформ, державних організацій та підприємців, громадських організацій з метою забезпечення чесного і ефективного спрямування державних коштів, розширення кола постачальників, переходу на електронний документообіг, а також повноцінної звітності та аналізу державних закупівель.

7) Контактний центр міста. Це центр, куди будь-хто може прийти і поговорити про проблеми у місті. Ви можете додати свої проблеми, зазначивши про них на карті та прикріпивши фотографії. Решту зробить відповідна державна установа.

8) Інформаційно-аналітична система «Майно». Він надає інформацію про майно та інші активи в місті, підраховує комунальне майно та незаконні споруди, моніторить вулиці та показує розвиток населених пунктів.

9) GPS-трекери. В режимі реального часу ви можете стежити за рухом міської техніки, що прибирає вулиці. Особливо взимку цей портал особливо корисний буде для водіїв та пішоходів, оскільки дозволяє стежити за рухом снігоприбиральної техніки.

10) Проект «Безпечне місто». У Києві встановлено 5 823 камери в рамках загальної системи відеоспостереження міста. Проект було створено для підвищення безпеки киян, управління роботою комунальних служб та контролю за дорожнім рухом у межах міста. Вже введено в експлуатацію системи розпізнавання облич і розпізнавання номерних знаків транспортних засобів. Крім того, створено три ситуаційні центри та налагоджено взаємодію з підрозділами Міністерства внутрішніх справ оперативного реагування та Служби безпеки України. У майбутньому до цієї системи також будуть підключені пожежна

охорона, рятувальники, медична допомога, автодори та інші муніципальні та державні служби.

11) Інші електронні сервіси.

«Київ Цифровий» – це мобільний додаток, який був створений у 2021 році з метою замінити «Kyiv Smart City». Застосунок дозволяє користувачам поповнювати транспортні картки, сплачувати за паркування, купувати QR-квитки, повертати евакуйовані автомобілі, отримувати сповіщення про державні послуги та проголосувати за проєкт по благоустрою міста або онлайн-петиції.

Крім того, у 2022 році до цифрового додатку додали ще сім нових функцій. Наприклад, на всіх маршрутах і видах громадського транспорту можна оплачувати проїзд банківськими картками та NFC-гаджетами, а електронні звіти тепер можна підписувати в додатку [26].

16 листопада місто Київ отримало спеціальну нагороду «World Smart City Award Special Recognition» за додаток «Київ Цифровий». Церемонія нагородження відбулася на виставці Smart City Expo в Барселоні. Цього року переможцем став Сеул, а українська столиця була відзначена серед міст світу за досягнення у розвитку «розумного» міського управління.

«World Smart City Award Special Recognition» – це найбільший у світі щорічний захід для обговорення досвіду та досягнень у сфері розвитку розумних міст, а також для відзначення найкращих міст та інноваційних проєктів.

Крім того, на виступі «Будуємо Київ, готовий до викликів майбутнього» у Барселоні київський мер В. Кличко презентував, як столиця України є «розумним містом». Він розповів, як мобільний додаток Kyiv Digital допомагає киянам захистити себе та своїх близьких, знайти ліки та їжу під час війни, і як це відбувається за допомогою мобільного додатку «Київ Цифровий».

Світовий конгрес «Smart City Expo World Congress», суспільний захід, який присвячений місту і його інноваціям, зібрав представників з понад 700 міст з п'яти континентів, підтвердивши свою позицію як однієї з провідних платформ у сфері

міського розвитку. Це вперше українське місто претендувало на найвищу нагороду. З цього приводу представники на своєму офіційному сайті конкурсу зазначили, що навіть перед обличчям російського військового наступу київська влада демонструє, що цифрові технології можуть допомогти підтримувати стійкість міста. Кияни змогли зосередитися на громадській безпеці, системах мобільності і працюють над тим, щоб перевести всі послуги для громадян в онлайн.

Концепція Smart City об'єднує киян, бізнес, активістів та владу міста задля розвитку розумної міської інфраструктури і для того, щоб перетворити Київ на технологічно розвинений, соціально відповідальний та комфортний для життя мегаполіс. Концепція визначає основні шляхи для подальшого інфраструктурного, технологічного та соціального розвитку міста й визначає новий вектор трансформації міського простору.

3.2 Львів як культурна, креативна столиця України: творчі ідеї та інновації в міському середовищі

Культурні досягнення міста були високо оцінені і 8 квітня 2009 року Львів було визнано культурною столицею України. Місто було проголошено культурною столицею України на основі фахового дослідження, проведеного «Державної служби туризму та курортів» і «Радою з питань туризму і курортів».

Місто Львів здавна відоме як центр мистецької творчості, зокрема літератури, музики і театру. Культурне надбання Львова представлене театрами та концертними залами, а близько 50 національних, державних та приватних музеїв зберігають творчі здобутки минулого, у місті постійно організовуються чисельні культурні та мистецькі заходи, функціонує більше 100 храмів різних конфесій та спостерігається збільшення зацікавленості до Львова серед туристів. За останні

роки їх потік збільшився на 40% і зараз сягає понад 1 млн. відвідувачів кожного року. Найбільша кількість іноземних туристів до Львова приїжджає з Польщі, Австрії, Німеччини, США та Білорусі [33].

Багата культурна програма, розвинена інфраструктура (Львів має понад 8 000 місць тільки в готелях), понад 700 ресторанів, безкоштовні WiFi зони в центрі міста, має добре налагоджене сполучення з багатьма країнами світу за допомогою авіарейсів (Lufthansa, Austrian Airlines, LOT, Carpatha Air, бюджетна авіакомпанія Wizz Air Wizz Air) та багато іншого. Завдяки всім цим факторам, Львів на сьогоднішній день має найбільший туристичний потенціал з усіх міст країни. Це зумовлено наявністю кадрового потенціалу для задоволення попиту у сфері культури та туризму, а саме 23 ВУЗа (з яких сім спеціалізуються у цій галузі).

Високий потенціал зростання також підтверджується дослідженням Monitor Group, міжнародної консалтингової компанії, яка розробляє стратегії для підвищення конкурентоспроможності Львова. Згідно цього дослідження, туристичний та IT-сектори є найпривабливішими кластерами зростання у місті.

Ще у 2018 році львівська влада переглянула свій план регіонального розвитку та вирішила перетворити Львів на «креативне місто», оскільки він є одним з трьох найбільших IT-центрів в Україні. Його технологічний сектор стабільно зростає, створивши за трирічний період понад 14 000 робочих місць та збільшивши кількість IT-спеціалістів на чверть.

Для того, щоб задовольнити попит на корпоративні робочі місця, IT-кластер у Львові запустив проект «Innovation District IT Park». Кілька лідерів національного ринку вже стали його резидентами, а Global Logic була одним з перших учасників. Компанія відкрила новий офіс поблизу IT-парку, поруч з Українським Католицьким Університетом. Офіс розрахований приблизно на 800 спеціалістів, а це, в свою чергу, половина львівської інженерної команди.

Такі технопарки розвивають як саме місто, так і його навколишню інфраструктуру, сприяють підвищенню наукового потенціалу регіону та

відкривають нові можливості для професіоналів. Більше половини технопарків світу розташовані поблизу або на території університетських кампусів, залучаючи своїх студентів брати участь в цікавих проектах. Технопарки розвивають молодих фахівців за допомогою власних освітніх та навчальних програми.

Розвиток офісних просторів і технопарків у Львові змінює зовнішній вигляд міста та призводить до розвитку ІТ-сектору і його спеціалістів, а значить, і економіки в цілому. Слід також зазначити, що сьогодні один ІТ-спеціаліст у Львові створює приблизно три робочих місця у технологічних та суміжних з цим галузях. Більше того, за даними дослідження Львівського ІТ Кластера, проведеного компанією ІТ Research, три роки тому у Львові налічувалося 21 000 ІТ-спеціалістів, а сьогодні – понад 26 000.

Розробляючи візію розвитку Львова до 2025 року на дискусійній зустрічі «Креативне місто», члени «Ради з питань конкурентоспроможності» дійшли висновку, що до міста потрібно «привести» креативний клас і зробити так, щоб він залишився. За словами голови ради Тараса Юринця, у світі динамічно розвиваються і процвітають ті міста, де концентрується й комфортно почувається креативний клас. Адже туди, де генерують ідеї, приходять великі компанії, а відтак зростає рівень життя.

Щоб зробити Львів зручним для креативного класу, потрібно брати до уваги глобальні процеси. Втім, акцентувати увагу слід не лише на війнах і виборах, а й на масштабному процесі зміни еліт. Не можна розцінювати Львів лише як лідера євроінтеграційного руху України та провідне східноєвропейське місто. Треба говорити про Львів як про глобальне місто. Кажучи, що Львів повинен бути на рівні Глазго чи Барселони, необхідно розуміти, глобальні міста створили люди, які в них мешкають. На сьогоднішній день завдання – зробити Львів не тільки відомим у всьому світі, а й комфортним для людей.

Запрошуючи до Львова великі компанії, слід водночас дбати про мікроклімат міста. Якщо створити максимально комфортні умови для ведення

технологічного бізнесу, великі компанії прийдуть. Але важливо, щоб їхні представники зрозуміли, що мають нести розвиток, а не бути рекрутинговим центром. У місті треба створити додану вартість, щоб люди їхали працювати до Львова з Сан-Франциско, а не навпаки.

Шанс на перетворення Львова полягає в розвитку освіти й культури, а також у створенні умов для життя креативного класу. У Львові вже створюють хаби для креативних людей. Але важливо, щоб там не збирались відокремлені спільноти айтишників чи театралів, а щоб різні люди співпрацювали між собою. І саме на стику галузей народжувались інноваційні рішення, які штовхатимуть Львів і, можливо, весь світ до розвитку.

Львів стане креативним тоді, коли його інфраструктура буде наближена до європейських міст. у Львові бракує виставкового центру та простору для презентацій. Навколо нього міг би утворити цілий експокластер, на кшталт ІТ- чи поліграфічного кластеру.

Згідно з останніми даними (рейтинг, складений відомою аудиторською компанією KPMG), Львів також є одним з 30 найпривабливіших міст світу для розвитку інформаційних технологій. Global Services, відомий в аутсорсинговій індустрії портал, на якому публікуються останні новини та дослідження у сфері ІТ та бізнес-послуг, опублікував статтю, в якій Львів названо одним з найперспективніших міст для аутсорсингу.

Львів також не відстає від інших українських міст-лідерів у смарт розвитку, в місті було створено багато технологічних корисних інновацій, а саме:

- як туристичне місто, Львів пропонує гостям мобільний гід Lviv Travel Places;
- на кожній вулиці доступні інформаційні термінали з тачскрінами для пошуку необхідних ресторанів, пам'яток, готелів та календарем цікавих подій у місті, що відбудуться найближчим часом;

- Львівський центр управління дорожнім рухом автоматично аналізує транспортні потоки, перевіряє роботу світлофорів і роботу диспетчерів транспортних компаній та всіх дорожніх служб. На автобусних зупинках розташовані електронні табло з розкладом руху та часом прибуття;
- Графік прибуття міського транспорту кожен бажаючий може побачити в застосунку «Lviv Transport Tracker»;
- хмарний сервіс енергомоніторингу «uMuni», розроблений у Львові, використовується не лише на рівні міста, а й на національному рівні.
- існує корисний та цікавий проект «Підвезу», який стимулює людей об'єднуватися по дорозі на роботу і тим самим розвантажити громадський транспорт.

Комфортні креативні простори у Львові набирають обертів завдяки активному розвитку так званої «нової економіки» в Україні. Це поєднання креативної, знаннєвої та інноваційної економік. На її перетині зростають цифрова економіка та економіка досвіду. Сектор зараз розвивається завдяки новому типу фахівців – молодим професіоналам, які шукають екологічно чисте та креативне робоче середовище.

3.3 Проблеми та перспективи подальшого розвитку та відбудови міст України

Для того, щоб проаналізувати проблеми міст України та способи їх вирішень, розглянемо загальний стан вітчизняного урбанізму. Як пишуть Мирослав Кошелюк та Урс Томан у своїй статті «Розвиток українських міст: нові межі – нові можливості», історично в Україні сформувалось три типові моделі міст.

Першу з них, він умовно називає моделлю «самоврядного міста», яка характерна здебільшого для міст західної частини України. Він порівнює їх із західноєвропейськими містами, які мають виражений центр з ратушою, колишньою ринковою площею навколо неї і центральним храмом чи собором неподалік.

Другою він називає модель «буржуазних міст», які більш характерні для міст центральної України — хоча, звісно, у значно скромнішому порівняно з європейськими столицями вигляді. У цій моделі центральним елементом міста стає вже не площа, а бульвар, проспект чи променада, вздовж якого розміщуються адміністративні будівлі, біржі, банки і житлові будинки, які належали аристократам, або ж так звані дохідні будинки, в яких селилася дрібна буржуазія та чиновники.

Третя модель пов'язана з епохою індустріалізації, тому і має назву «індустріальні міста». Цей тип пов'язаний зі створенням великих промислових підприємств з фабричними селищами біля них, часто на периферії колишнього міста. У нас вони створювались саме за радянської практики містобудування. Найбільше такий тип характеристики містам на сході але його можна прослідкувати по всій території України.

Автор зазначає, що для українських міст протягом кількох десятиліть незалежності характерним залишається тип розвитку, який можна назвати «гібридним без чіткого обличчя». Тобто всі ці старі моделі вижили себе, радянські міста все більше не відповідають технічному прогресу, історичні будівлі та навіть базова інфраструктура руйнуються. Міський простір здебільшого не враховує потреби людей, розміщення інфраструктури не є комфортним, великі міста кожного дня стикаються із заторами, рівень екологічності міст недостатній[19].

У відповідь на ці проблеми створювались різноманітні програми по розвитку міст. Однією з них є Програма соціально-економічного розвитку (ПСЕР), яка визначає розвиток міста в короткостроковій перспективі. У 2015 році вона

була затверджена у багатьох містах України. Мета цієї програми підвищити розвиток та ефективність використання внутрішнього потенціалу міста та сприяти розв'язанню його соціально-економічних проблем [18].

Також з 2015 по 2021 рік Україна брала участь у ПРОМІС - проєкті міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст». За підтримки проєкту було розроблено стратегії розвитку таких міст: Вінниця, Жмеринка, Мелітополь до 2030 року; Хмільник, Полтава, Енергодар, Бердянськ, Коломиї до 2027 року; Ладизин до 2025 року; Кременчук, Івано-Франківськ до 2028 року та ін [37].

Ще одним проєктом є «Інтегрований розвиток міст України I» та «Інтегрований розвиток міст України II». Ця концепція була розроблена Німеччиною та Швейцарією спеціально для України. Цю програму обрали такі міста як Київ (Подільський район), Чернівці, Житомир, Вінниця, Полтава, Мелітополь та Харків. Мета проєкту створити умови для реалізації політики інтегрованого розвитку міст через консолідацію та оптимізацію структур і процедур міського управління та шляхом планування міських інфраструктурних проєктів [15].

Але найбільшою проблемою українських міст на сьогоднішній час є їхнє руйнування, спричинене нападом Росії на Україну. Наша боротьба з ворогом триває вже дев'ятий рік.

Ми зараз проходимо через дуже важкі випробування але після перемоги на народ України чекатимуть нові. Адже відновлення потребуватимуть не тільки люди та економіка країни, а й міста, які постраждали не менше.

Процес відбудови України має розпочатися якомога швидше, наразі це один з ключових пріоритетів співпраці з євроатлантичною спільнотою. Так вважає заступниця Голови Комітету з питань правоохоронної діяльності, член Постійної делегації ВРУ в Парламентській асамблеї НАТО Галина Михайлюк [30].

Адже багато міських районів, будівлі, інфраструктура та громадські місця перетворилися на руїни. Найбільш зруйнованими є Маріуполь, Мар'їнка, Рубіжне, Волноваха, Бахмут, Куп'янськ, Ізюм та інші.

Якщо мислити позитивно, то ці виклики дають нам деякі нові можливості. Адже є шанс зробити наші міста ще кращими та комфортнішими для життя українців.

Але щоб скласти вдалий план відбудови, потрібно враховувати безліч чинників: це і фінансування, і нестача будівельних матеріалів, і навіть відходи, які залишаються після зруйнованих будівель. Реабілітація та реконструкція цих міст потребує значних ресурсів, включаючи фінансові інвестиції, робочу силу та технічну експертизу. Перед державою стоїть складне завдання відбудови фізичної структури цих міст, що включатиме не лише відновлення основної інфраструктури, але й переосмислення міських просторів для сприяння комфорту та стійкості. Збитки, завдані країною-агресором, оцінюються в мільярди доларів. Планується залучити фінансування з різних джерел для відбудови післявоєнної України. На даний момент, країна почала оперативне відновлення за рахунок державного бюджету та за допомогою підтримки партнерів. Зокрема, Фонду відновлення майна та інфраструктури.

Процес реконструкції дає можливість інтегрувати сучасні принципи міського планування та практики сталого проектування, створюючи більш придатне для життя, стійке та екологічно чисте міське середовище. Це шанс переосмислити міста як яскраві культурні та економічні центри, що залучають інвестиції та сприяють інноваціям. Цього можна досягти шляхом партнерства з міжнародними організаціями, використання їх досвіду та ресурсів для прискорення зусиль з відновлення. Відновлення міст має враховувати всі потреби людини.

Якщо реконструкція буде проведена належним чином, вона змінить обличчя українських міст на краще та збільшить кількість об'єктів, що відповідатимуть

сучасним стандартам енергоефективності, безперешкодного доступу та інновацій. Однак це вимагатиме внесення змін до будівельних норм та дотримання європейських стандартів. Стратегія, що лежить в основі нового міського середовища, була розроблена на основі аналізу стану зношеності. Тільки після цього стратегія може бути реалізована.

Україна має розвивати міські простори, використовуючи сучасні принципи дизайну. Однак це слід робити після вивчення особливостей конкретних територій, щоб використовувати існуюче міське середовище на благо суспільства. У Харкові, наприклад, міська рада планує трансформувати та децентралізувати транспортну систему міста.

Реконструкція – це процес, який вимагає прозорості в житловій політиці, включаючи розробку відкритої програми компенсації за пошкоджену власність. Це важливо як для міжнародних партнерів, що надають кошти, так і для місцевих мешканців, які відстежують результати реалізації програми. Така прозорість підвищує ймовірність того, що кошти будуть використані за призначенням, і знижує ризик корупції. Як загальна передумова розвитку, всі дії повинні бути спрямовані на створення сильного верховенства права. Конкурентоспроможна економіка приваблюватиме інвестиції в країну, створюватиме робочі місця і сприятиме поверненню більшої кількості біженців.

Відбудова міст України може включати різноманітні стратегічні плани. Я б звернула увагу на принципи зеленого та стійкого урбанізму, сприяння екологічно чистій інфраструктурі, енергоефективним будівлям і стійким транспортним системам. Застосування технологій розумного міста може підвищити ефективність, покращити управління та сприяти участі громадян у процесах прийняття рішень. Також варто не забувати про креативний клас. Спеціальні зони та хаби приваблюватимуть творчих людей, що буде позитивно впливати на економіку країни. Було б чудово звернутись до принципів нового урбанізму. Якщо

розмістити інфраструктуру відповідним чином, то це знизить ризик заторів і добиратись людям у важливі місця буде набагато простіше та швидше.

Тобто, я вважаю, що доцільним було б об'єднати особливості всіх вищезазначених стратегій у плануванні відбудови міст. Адже важливим є і технологічний розвиток, і екологічність, і творча ніша, і зручність розміщення інфраструктури. Мені здається, що саме така комбінована стратегія матиме найбільший успіх у досягненні того функціонування і комфорту, який і буде важливим та зручним для людей.

Якщо говорити детальніше, то однією із найважливіших частин відновлення може сатати концепція сталого та розумного розвитку інфраструктури, де акцент робиться на зелені будівлі, енергоефективні системи та відновлювані джерела енергії, ефективне управління відходами, пасивне опалення та охолодження та загалом збереження невідновлюваних ресурсів. Без екологічності у сучасному світі нікуди, тому ця частина, на мою думку є однією із найважливіших.

Ще одна частина, без якої зараз складно уявити світ – це технологічність. Впровадження інтелектуальних транспортних систем, розумних мереж і цифрової інфраструктури може оптимізувати розподіл ресурсів, підвищити мобільність і покращити підключення. Рішення для розумних міст, такі як розширена аналітика даних і програми Інтернету речей, можуть забезпечити ефективне управління міськими послугами та надати громадянам можливість активно брати участь у процесах прийняття рішень.

Створення зручних для пішоходів громадських місць має важливе значення для покращення загального комфорту та добробуту мешканців міста. Пріоритет розвитку пішохідних вулиць, велосипедних доріжок і зелених коридорів сприяє активному транспорту, зменшує затори та покращує якість повітря. Проектування та утримання парків, площ і зон відпочинку також надають можливості для соціальної взаємодії та покращують загальну якість життя мешканців.

Щоб забезпечити комфортне та справедливе середовище життя, вкрай важливо віддати пріоритет доступному та інклюзивному міському дизайну. Це передбачає усунення фізичних бар'єрів і забезпечення рівного доступу до громадських місць, будівель і транспортних систем для людей з обмеженими можливостями та інших уразливих груп населення. Впровадження принципів універсального дизайну при плануванні та будівництві інфраструктури створить інклюзивне середовище, яке задовольняє різноманітні потреби всіх мешканців. І важливо не забувати про безпеку. Варто звернути увагу на стійкість будинків та інших будівель. Адже війна, геологічні зрушення, які відбуваються останнім часом у світі показали нам, що рівень безпеки будівель недостатній.

Крім того, інтеграція соціальної інфраструктури, такої як громадські центри, заклади охорони здоров'я та навчальні заклади, у мікрорайони покращує доступність і зміцнює соціальну згуртованість. Близькість до основних послуг і зручностей гарантує, що мешканці можуть легко отримати доступ до необхідних ресурсів, покращуючи загальний добробут.

Отже відбудова українських міст протребує комплексного підходу, який поєднує екологічність, технологічність, надає пріоритет зручним для громадян міським просторам, забезпечує доступний та інклюзивний міський дизайн та сприяє залученню креативного класу населення. Все це може зробити наші міста більш комфортними, екологічними та технологічно передовими. Ці стратегії можуть не лише покращити якість життя мешканців, а й сприяти довгостроковому добробуту, стійкості та привабливості українських міських територій.

ВИСНОВКИ

Здійснене наукове дослідження дозволило зробити висновки, які відповідають до поставлених у кваліфікаційній роботі завданням.

1. Розкрито сутність поняття «місто» як феномена культури і визначено, що воно займає значне місце в історичному контексті культури. Визначено, що місто – це масштабний простір, який служить середовищем зближення різноманітних культурних елементів. Встановлено, що міста виступають каталізаторами культурного розвитку, інновацій та соціальних трансформацій. Досліджено як архітектура міст, організація простору та міський стиль життя впливали на культурний розвиток в різні історичні періоди. Це дало змогу поглибити розуміння нерозривного зв'язку між містами та культурою впродовж історії.

2. Охарактеризовано наукові підходи та історичні факти у вивчення поняття «місто» та «міська повсякденність» в культурному аспекті. В процесі вивчення даного питання, з'ясовано, що на сьогоднішній день існують певні наукові підходи до вивчення культури міста. Слід зазначити, що найбільш універсальним виявився підхід Льюїса Мамфорда. Цей вчений розглядав щільність людського простору в окремо взятому місті і створив концепцію «бюргерів» (людей, які завжди живуть у присутності інших).

3. Проведено аналіз поняття «смарт сіті» як культурного феномена. В процесі написання роботи з'ясовано поняття «розумного міста», як міста, в якому всі системи працюють ефективніше завдяки використанню інформаційних та комунікаційних технологій. Крім того, визначено, що це загальна концепція розумної інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій з метою моніторингу і управління міською інфраструктури. Метою цих заходів є поліпшення рівня життя людей за рахунок поліпшення рівня комфорту та безпеки, якості та ефективності послуг у будь-яких сферах, а також оптимізації витрат багатьох ресурсів, що активно використовуються.

4. Розглянута та охарактеризована концепція «креативного міста» як міста майбутнього. Визначено, що концепція «креативного міста» була введена британським дослідником Чарльзом Лендрі наприкінці 1980-х років, і відтоді ця концепція втілює в світі нову концепцію міського планування. Це розгляд міст як центрів креативної діяльності став однією з частин класичного підходу до вивчення креативної економіки завдяки цьому британському консультанту з міського планування.

5. Досліджено вплив «нового урбанізму» та його складових на сучасну архітектуру та культурне відродження міст. Визначено, що принципи, покладені в основу ініціативи «місто-сад», створили основні передумови для формування і розвитку концепції «Новий урбанізм». Розкрито поняття концепції «нового урбанізму», яка ґрунтується на ідеї проектування транспортно-орієнтованих міст.

6. Проаналізовано інноваційні проекти та технологічні і цифрові досягнення столиці України. В процесі проведення наукового дослідження з'ясувалося, що перетворення Києва на комфортний мегаполіс, соціально відповідальний та технологічно розвинений Київрада затвердила концепцію «Kyiv Smart City 2020». Ця стратегія визначає основні напрями подальшого соціального, технологічного та інфраструктурного розвитку міста та задає нові вектори для подальшої трансформації міського середовища. Концепція призначена створити можливості для розвитку столиці через поєднання стратегічних підходів, технологічних розробок та широкої участі населення у процесі прийняття рішення.

7. Розкрито культурно-креативний образ сучасного Львова та досліджено тенденції його розвитку у майбутньому. Визначено, що культурні досягнення міста були високо оцінені і 8 квітня 2009 року Львів було визнано культурною столицею України. Крім того, місто було проголошено культурною столицею України на основі фахового дослідження, проведеного «Державною службою туризму та курортів» і «Радою з питань туризму і курортів».

8. Охарактеризовано розвиток міст України та перспективи її післявоєнної відбудови. Дослідження показало, що відновлення українських міст після війни потребуватиме комплексного підходу. Він включає сталий та розумовий розвиток інфраструктури, технологічність, екологічність, доступний та інклюзивний міський дизайн. Було проаналізовано, що реалізація цих стратегій сприятиме підвищенню комфорту та загальному добробуту населення та сприятиме успішному відродженню та гармонійному розвитку міст, яке в свою чергу створить світле майбутнє для всього українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акіншева І. Історія повсякденності як складова соціальної історії і новий підхід до вивчення історії в школі. Актуальні проблеми трансформації соціогуманітарної освіти: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський. 2003. 76 с.
2. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій 2-е вид., Київ: Генеза, 1996. 368 с.
3. Білоконь Ю.М. Актуальні проблеми інтеграції науково-проектної та освітньої діяльності в галузі містобудування. Київ, 2008. 165 с.
4. Бренд міста: як це робили в інших містах: FrancisMag. URL: http://francis-journal.ru/gorod/brend_goroda_kak_eto_delali_v_drugih_gorodah/
5. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV—XVIII століття, пер. з французької Григорія Філіпчука. Київ, "Основи", 1997, т.1-3.
6. Буряк В.В. Еволюція поглядів щодо трактування місто. Економічний вісник. 2016, №3, С. 70-77.
7. Верменич Я. В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення / НАН України. Інститут історії України; Сектор теоретико-методологічних проблем історичної регіоналістики. Київ, Інститут історії України, 2011. 306 с.
8. Возняк Т. Феномен міста: підручник. Львів, 2009. 334 с.
9. Демихов А.І. Філософія міст в Україні – право громадян на участь в муніципальному управлінні. Аспекти публічного управління: Київ, 2016. №4-5. С. 71-77.
10. Європейська хартія міст II. (Маніфест нової урбаністики): веб-сайт. URL: <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Principle-9.-European-chart.pdf>

- 11.Єршова О. Л., Бажан Л. І. Розумне місто – концепція, моделі, технології, стандартизація. СТАТИСТИКА УКРАЇНИ, 2020, № 2-3. С. 68-77. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/download/300/277/>
- 12.Закон про відбудову регіонів: полюси зростання чи території відновлення, Економічна правда, URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/27/689679/>
- 13.Зарицький Т. Теоретичні засади вивчення диференціації суспільнополітичного простору: Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів. Луганськ, 2002. 112-130 с.
- 14.Зіммель Г. Великі міста і духовне життя. Київ: Логос, 2002. № 3-4. URL:<http://magazines.russ.ru/logos/2002/3/zim.html>
15. Інтегрований розвиток міст України. URL: <https://www.giz.de/en/worldwide/82827.html>
- 16.Коляструк О. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). Соціальна історія крізь призму повсякденності. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. №2. С. 336.
- 17.Кононенко Т. Місто як текст: освоєння урбаністичного простору як ключ до творення тексту. Слово і час, 2007, С. 34-41.
- 18.Корнилюк С. Програми розвитку українських міст: які кращі? URL: https://lb.ua/economics/2015/10/04/317528_programi_rozvitku_ukrainskih_mist.html
- 19.Кошелюк М., Томан У. Розвиток українських міст: нові межі – нові можливості. URL: <https://mistosite.org.ua/articles/rozvytok-ukrainskykh-mist-novi-merezhi-novi-mozhlyvosti>
- 20.Кривошеїн В., Висоцький О., Ніколенко В. та ін. Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві: місто Дніпро: монографія: за заг. ред. проф. В. Кривошеїна. Т. Дніпро, 2018. №1. С. 289. URL:

http://dnu.dp.ua/docs/facults/fsocgum/sociologia/Monografia_Urban_Tom%201.pdf

21. Лой А. Цінності громадянського суспільства в добу урбаністичного ренесансу. Київ, 2008. 214 с.
22. Міхеєва О.К. Соціологія міста. Донецьк, 2010. 463 с.
23. Мужанова Т. М. «Розумне місто» як інноваційна модель управління. «Економіка. Менеджмент. Бізнес». 2017. № 2 (20), С. 116-122. URL: <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/1515>
24. Осітнянко А. П. Планування розвитку міста. Київ: КНУБА, 2001. 379 с.
25. Осітнянко А. П. Планування розвитку міста: монографія. Київ, КНУБА, 2001, 379 с.
26. «Розумне місто»: інноваційні проєкти Києва покажуть на конгресі Smart City Expo в Барселоні. Суспільні новини. URL: <https://suspilne.media/316128-rozumne-misto-innovacijni-proekti-kieva-pokazut-na-kongresi-smart-city-expo-v-barseloni/>
27. Панченка В. Г. Датування міст як проблема історичної урбаністики: європейський та український досвід: матеріали «круглого столу»: навч. посіб. Київ: Ін-т суспільн. досліджень, 2008. 88 с.
28. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття: навч. посіб. Київ: Либідь, 1996. 116 с.
29. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів. Відомості Верховної Ради (ВВР), 20.07.2017, № 649. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>
30. Процес відбудови України має розпочатися якомога швидше, Прес-служба Апарату Верховної Ради України, 13 березня 2023, URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/234090.html>

- 31.Сенюра О.В. Специфіка та тенденції розвитку сучасного міста в соціологічному дискурсі. Український соціум: науковий журнал. 2009, №3 (30). С. 25-36.
- 32.Сіройч З. С. Демографічні та соціально-економічні проблеми розвитку міських агломерацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Київ, 2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dissertation.org.ua/080007/09szsd/>
- 33.Смарт-інновації українських міст. Платформа розвитку міст. URL: <http://www.urbanua.org/dosvid/ukrayinski-pryklady/340>
- 34.Соболевська М.О. Основні соціологічні концепції міста: навчальний посібник. Донецьк: ДонДУУ, 2010. 44-64 с.
- 35.Сорока Ю.Г. Соціокультурні зміни міста як міждисциплінарна проблема. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. Праць. Харк. держ. акад. культури; відп. ред. Ю.Г. Сорока. Харків, 2008. С. 454-456.
- 36.Старостіна А. Сутність та практичне значення застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять «глобалізація» та «підприємницький ризик»). Вісник Київського університету ім. Шевченка. Економіка. 2011. №128, С. 5-10.
- 37.Стратегії розвитку міст. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/strategii-rozvitku-mist/page/2/>
- 38.Удод О. А. Історія повсякденності: проблеми методології та джерелознавства. Історія в школах України. Київ, 2005. №4. С. 45.
- 39.Україна: огляд процесів урбанізації. Міжнародний банк реконструкції та розвитку, 2015. С. 218. URL: <https://www.slideshare.net/Mistosite/ss-66014065>
- 40.Урбаністичний ренесанс і трансформація суспільних структур. Донецьк, 1999. 198 с.

- 41.Чернець М. О. Щодо культурного потенціалу міста. Вісник НАКККіМ: наук. журнал. Київ: Міленіум, 2014. № 2. С. 146–151.
- 42.Чукот С.А. Смарт-сіті чи електронне місто: сучасні підходи до розуміння впровадження еурядування на місцевому рівні. Інвестиції: практика та досвід, 2016, № 13. С. 90-93 с.
- 43.Шевцова А.О. Креативні стратегії розвитку міст: сутність поняття та підходи до його розуміння. Український географічний журнал, 2014, № 2, С. 39-43
- 44.Шліпченко С. та ін. Місто й оновлення. Урбаністичні студії. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2013. 360 с.
- 45.Florida Richard. The Rise of the Creative Class: And How it's transforming work, leisure, community and everyday life. New York: Perseus Book Group, 2002. 404 p.
- 46.Hutchinson Pay. Encyclopedia of urban studies. 2010. 214 p.
- 47.Landry C. The creative city. A toolkit for urban innovators. Second Ed. New Stroud. UK: Comedia. 2008
- 48.Lynch K. The Image of the City. Cambridge MA. 1960. 194 p.
- 49.Pratt A. Creative cities: Tensions within and between social. cultural and economic development: A critical reading of the UK experience. City, Culture and society. - 2010. - N° 1.1. - P. 13 - 20
- 50.Samsonowicz H. Życie miasta średniowiecznego. Wydawnictwo: Poznańskie, 2017. 240 p.
- 51.Weber M. Die Stadt. Wirtschaft und Gesellschaft, Kap 8. Grundriss der Sozialökonomik. III. Abt. Tübingen, 1922, S.